

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

بررسی گزارش دوره‌های ج.ا.ا. به منظور اجرای میثاق بین‌المللی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ملل متحد

تهیه کننده: حمید جاودانی

دی ماه ۱۳۸۷

سخن نخست

نکته‌ای که در وهله نخست در بررسی این گزارش ۳۰۰ صفحه‌ای قابل تأمل است، شتابزدگی در پاسخ خواهی است. توضیح این که، به موجب ادبیات تولید شده و نگاشته‌های پیوست آن، ایران در سال ۱۳۵۴ به این میثاق پیوسته است. ظاهراً، از محتوای گزارش چنین برمی‌آید، که این گزارش نخستین گزارش از سوی کشور در پاسخگویی به مفاد میثاق یاد شده می‌باشد. به سخنی روشن‌تر، پس از سپری شدن بیش از سه دهه (۳۴ سال) گزارش در پاسخ به میثاق یاد شده تهیه شده است، که باید بتواند مسیر پیشرفت و دستیابی به اهداف مورد نظر میثاق را در دوره‌های پنج ساله ارائه کند. روشن است که تهیه چنین گزارشی که عرصه‌ای فرابخشی دارد نیازمند برخورداری از، روش‌شناسی، طراحی ساختار شکلی و محتوایی است. در حالی که مطالعه گزارش حکایت از آن دارد که هیچ یک از موارد سه‌گانه در آن رعایت نشده است.

مروری کلی بر گزارش

گزارش با مقدمه‌ای نسبتاً طولانی و انسجام گسیخته آغاز می‌شود. [حدود ۸ صفحه]. در واقع مقدمه، در برگزیده هیچگونه نظمی در ارائه مطالب نیست. وانگهی، گزارش، [نسخه ارسال شده] از داشتن فهرست مطالب که نیاز اساسی در این گونه گزارش‌هاست بی‌بهره است.

• گستره زمانی نامشخص

نکته‌ای که بیش از همه موجب انسجام گسیختگی در این گزارش شده است، عدم برخورداری از یک گستره زمانی مشخص است. به سخنی روشن‌تر، در نامه مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی از «دوره‌های پنج ساله» و بروز رسانی این گزارش در دوره زمانی (۱۳۷۱-۸۷) نام برده شده است. اما در مقدمه گزارش تدوین، دوره زمانی دهه ۷۰ (ص ۱ گزارش) مورد تأکید قرار گرفته است. در عین حال، آنچه در گزارش‌ها دیده می‌شود نادیده انگاشتن این ظرف زمانی است. به گونه‌ای که بیشترین تأکید

داده‌ها مربوط به برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور است که فاصله زمانی ۸۳-۱۳۷۹ را در برمی‌گیرد که در واقع به دهه هشتاد مربوط می‌شود.

نامشخص بودن گستره زمانی موجب نوعی انسجام گسیختگی محتوایی و حتی شکلی ادر جدول داده‌ها] شده است. از جمله در مقدمه گزارش، پس از آن که به صورت پی‌درپی گستره زمانی مورد بررسی گزارش دهه ۷۰ قید می‌شود، به دیگر برنامه‌های توسعه که گزارش مربوط به آن دوره زمانی را در برمی‌گیرد، اشاره‌ای نمی‌شود. [رک. به صفحه ۲ و ۳ گزارش با عنوان‌های: قوانین و مقررات مندرج در برنامه‌های توسعه کشور و یا دستاوردهای برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی].

در بخش مربوط به ماده ۱۳، «حق آموزش» نیز چنین رویه‌ای تکرار شده است. در این بخش، اگر چه کلیت برنامه دوم در یک پاراگراف به طور کلی تشریح شده است، اما هیچ اشاره‌ای به برنامه اول ندارد و در عوض بیشترین تأکید بر برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که در محدوده زمانی این گزارش نمی‌گنجد.

• ابهام در مفاهیم

اگر چه نقد و بررسی موشکافانه این گزارش نسبتاً طولانی، نیازمند زمان بیشتری است، اما به طور کلی به نظر می‌رسد در نگارش مفهومی و محتوایی آن، از ادبیات تخصصی کمتری بهره گرفته شده است. در زیر به طور مثال به موارد محدودی اشاره می‌شود:

در مقدمه گزارش، در توصیف برنامه سوم توسعه از آن به مثابه یک «چارچوب حقوقی برای اداره کشور و امکان برنامه‌ریزی» یاد شده است! (ص. ۲).

در بخش مربوط به حق آموزش نگاشته شده است: «در این راستا وزارت آموزش و پرورش مسئولیت تأمین آموزش رسمی برای شهروندان کشور را بر عهده دارد» (ص ۱۹۰). این در حالی است که بخشی از آموزش‌های رسمی کشور در سطح عالی بر عهده وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است. در واقع، در این نوشتار مفهوم آموزش رسمی، آموزش عمومی و آموزش پایه و ... نادیده انگاشته شده است. این

موضوع از جمله موجب شده است که در ادامه نگاشته شود: «در جمهوری اسلامی ایران آموزش عمومی، اجباری و رایگان است. این در حالی است که آموزش پایه، که در قانون اساسی آن را تا حد دوره متوسطه ذکر کرده است، باید به صورت رایگان ارائه شود.

• فصل‌بندی در گزارش

فصل‌بندی در گزارش نظم مشخصی را دنبال نمی‌کند و تقسیم‌بندی فصل‌ها و زیر فصل‌ها خواننده را دچار سردرگمی می‌کند. مشخص نیست به چه دلیل گزارش از ماده ۶ آغاز می‌شود، بدون آن که به عنوان فصل نخست از آن یاد شود.

• ناهمگرایی متن دستورالعمل ماده ۱۳ میثاق و گزارش ارائه شده در مورد آن

دستورالعمل ماده ۱۳ میثاق، دارای ۹ بند است که اطلاعات مشخصی را در زمینه‌های مختلف درخواست کرده است. اما به دلیل عدم فصل‌بندی مناسب در رعایت نکردن، دستورالعمل، مشخص نیست گزارش تهیه شده تا چه حد انتظارات درخواست شده را برآورده می‌سازد. به عنوان مثال در راهنمای تدوین ماده ۱۳ آمده است:

«گزارش‌ها باید کلیه اطلاعات آماری موجود را ارائه نموده و از شاخص‌های تعیین شده یونسکو در این خصوص استفاده کند» (ص ۱۱۲، ماده ۱۳). اما در هیچ جای گزارش تهیه شده به هیچ یک از شاخص‌ها اشاره‌ای نشده است و داده‌ها به صورت خام و پراکنده در گزارش گنجانده شده‌اند.

یا به عنوان مثال در بند الف و ب نقش دولت در ارائه آموزش رایگان مورد تأکید قرار گرفته که در داده‌های ارائه شده، پاسخی برای آنها ارائه نشده است. در واقع دستورالعمل بر عملکردها تأکید دارد اما گزارش بیشتر بر برنامه‌ها!

به علاوه، جدول‌های ارائه شده در گزارش، هر کدام دوره زمانی متفاوتی را نشان می‌دهند. برخی جداول مربوط به دهه هفتاد، برخی مربوط به دهه هشتاد و برخی به مقایسه میان آن پرداخته است.

این عدم شفافیت در ارائه داده‌ها، علاوه بر این که خواننده را دچار سردرگمی می‌کند، ناتوان از نمایان ساختن فرایندی است که نظام آموزشی کشور پشت سر گذاشته است.

به علاوه، طراحی جدول‌ها نیز از کاستی‌های فراوانی برخوردار است و این موضوع سبب شده است که اغلب داده‌های آنها نامفهوم و یا حتی غیرقابل خواندن باشند.

در بخش آموزش عالی، از ارائه هر گونه جدول آماری خودداری شده است و داده‌های آماری به صورت پراکنده و متفاوت ارائه شده‌اند که به هیچ رو نمی‌تواند انتظارات از گزارش را برآورده سازد. به علاوه تصویر ناقصی نیز از نظام آموزش عالی ایران ارائه می‌دهد.

در مجموع، گزارش یاد شده، نیازمند بازنگری و بازنویسی است و ارائه آن با شکل و محتوای کنونی دست کم در مورد آموزش و آموزش عالی توصیه نمی‌شود.